

Сада када је сукоб у СРС-у добио некакав епилог (иако се политичке страсти и судски спорови нису стишали и завршили) формирањем СНС-а се може одговорити на неколико круцијалних питања у вези са демонтирањем најјаче опозиционе странке на српском политичком спектру. Прво и најважније питање је покушати дефинисати досадашњу политику, нарочито кроз личност Томислава Николића, те смер даљег политичког ангажмана са његовим следбеницима у новоформираној странци, затим, проценити колико је власт добила оваквим турбуленцијама у оквиру ионако неуверљивог опозиционог блока и на крају покушати сагледати реалне могућности СНС-а и ослабљене опозиције, након овог катаклизминог периода.

ШЕШЕЉЕВА СЕНКА ИЛИ ДРУГИ ЧОВЕК СТРАНКЕ

Томислав Николић није био, попут перјаница српске дисидентне интелектуалне елите, са краја 80-тих година, много познат српској политичкој сцени. Његова делатност у оквиру пасивне и инертне Губеринине Радикалне странке остала је скоро непримећена тадашњем политичком миљеу. Прекретница настаје када Николић почетком 1991.г. већину општинских одбора матичне партије уједињује са СЧП-ом Војислава Шешеља чиме се формира нова СРС. Иницијатива је потекла од самог Николића, а место председника није доведено у питање због тада већ харизматичног Шешеља, чиме је обезбеђено програмско опредељење и продорност странке на политичкој сцени. Одмах је постало јасно да је Шешељев политички програм постао костур програма новоформиране странке, а Тома је својим ангажманом задобио поверење лидера и позиционирао се у сувереног другог човека, што ће и остати све до најновијих догађаја, који су проузроковали разлаз "два ока" до сада најјаче опозиционе и најтврђе националне, а неки би рекли и проруске странке.

Током '90-тих Николић се уобличавао и изграђивао као политичар под великим утицајем Војислава Шешеља (као уосталом и сви у СРС-у). Таква генеза његовог политичког формирања имала је за последицу промену вокабулара и стила понашања које је све више клизило ка, у појединим тренуцима, оштрим, па чак и вулгарним наступима. Природна хладнокрвност, у неким моментима циничност, уз урођену интелигенцију и оштроумност често га је чинила непожељним саговорником у политичким дуелима, док су му исте карактеристике повећавале рејтинг код обичних грађана и чланова Радикалне странке, те најужег руководства и самог лидера.

"Неверно реални Тома"

Пише: Милован Балабан
среда, 19 новембар 2008 20:29

Но, чини се да је превелик утицај Шешеља на изграђивање његовог политичког профила (што је донекле схватљиво с обзиром на харизму, популарност, те образовне и интелектуалне могућности лидера радикала) постепено изграђивало код Николића фрустрације које су га истовремено кочиле ка изграђивању јаснијег политичког идентитета. Наиме, Тома се нашао у парадоксалној ситуацији која је била производ стила "сарадње" два водећа човека у странци. Политичким формирањем под Шешељевим утицајем Тома је све јаче стабилизовао своју број два страначку позицију, док је истовремено тињао његов осећај потчињености, (који је и сам вођа радикала подстицао својом ригидношћу, а често и бахатошћу, како код Николића тако и код осталих чланова најужег руководства) идеолошко-интелектуалне инфериорности и зависности спрам Шешеља, што је онемогућавало његову афирмацију као релевантног, уваженог и у интелектуалним кружоцима признатог политичара. Ако постоје персонални сукоби као мотиви разлаза два крила радикала, Шешеља и Томе, чини се да су садржани у овим и оваквим односима и релацијама два доскора водећа човека исте странке.

Током деведесетих, када су радикали били миљеници режима услед политичке подршке Милошевићу, када су били прогањани, а и када су били у власти од 1998. до 2000, Николић је био несумњиво други човек странке, али са истински огромним доприносом спровођењу страначке политике, која се није битно мењала, те је одржала скоро потпуно исти дискурс са почетка деведесетих. Западне српске границе су остале радикалска парадигма коју ни Николић, а ни Вучић, нити били ко други није доводио у питање (иако их се сада невешто одричу).

Но, ипак, чини се да је у време формирања савезне владе после НАТО бомбардовања (мада мислимо да је било присутно скоро од самог почетка) почело благо размимоилажење, што је Николић потискивао услед страха да изрази било какво неслагање са ауторитарним шефом странке. После пада Милошевића, када се чинило да странка неће моћи да се опорави од претрпљеног шока, лоша транзициона политика, непоштена приватизација, непромењен однос ЕУ и НАТО – спрам виталних националних интереса и цепање владајућег ДОС-а изазвали су незадовољство грађана, што је рехабилитовало радикале и под вођством увек агилног лидера вратило на политичку сцену као јаку партију већ 2002, када је Шешељ, на председничким изборима против Коштунице, добио више од милион гласова. Добровољном предајом Хагу онемогућено је да сагледамо како би странка егзистирала са Шешељем на челу, али постали смо сведоци њене делатности без њега, а са Томом као његовим замеником у држави.

КОНАЧНО "САМ"

Одласком Шешеља у Хаг – Николић је коначно добио донекле одрешене руке у вођењу странке и формулисању мекшег остваривања страначке политике. Мора се признати да се показао изузетно тактичним и вештим дефинисањем стидљивог заокрета политике у формули "и исток и запад". Задржавајући тврде радикале отворио је простор за незадовољне бираче СПС-а, али и ња, до тада проевропске бираче ДСС-а, те за разне врсте нездовољника и губитника транзиције. Шешељ као "Хашки Прометеј" симболизовао је отпор српског народа непромењеној политици ЕУ и Америке, што је задржавало тврдо језгро радикала компактним и на окупу, а што је, уз Томину мекшу варијанту односа према западу, уз избегавања помињања западних српских граница (чије се помињање српској јавности редовно погрешно интерпретирало, као позив за обнављање ратних сукоба) обезбеђивало значајан број нових гласова. Чинило се да је, без обзира на проблеме који су долазили услед изјава вође из Хага (нарочито оне – у време штрајка глађу – да Србија никада не треба да уђе у ЕУ) симбиоза тврдог и мекког крила радикалског програма имала магнетно и уједињујуће дејство за потпуно различите структуре бирача. Својим антизападним изјавама хашки заточеник држао је тврдо крило, док је Николић – својом толерантнијом реториком – сакупљао нове бираче, стварајући мекко крило у странци. Тако је привлачио неопредељене који се не би прикључили Шешељу из страха обнављања ратних сукоба, а што су све прегрејавали медији тенденциозним тумачењем политике радикалског лидера. Ипак, морамо констатовати да нам се чини да ово, у почетку благо разилажење, није била (само) тактика. Јавност је идеолошке разлике само назирала, док су оне све више узимале маха. Томино крило се све више осећало спутаним, а на свог лидера је све више гледало као баласт, док је Шешељ био све незадовољнији скретањем са тврдог политичког курса и делимичним губљењем контроле над странком.

Серија избора која је почела председничким изборима на почетку 2008. (може се поставити озбиљно питање зашто је Николић пристао на њих) премостила је, привремено, већ тада озбиљне идеолошке разлике. Заједнички циљ је био ући у структуре власти са евровразочараним ДСС-ом и идеолошки прихватљивим СПС-ом. Неуспех око формирања владе био је, за Николића и његову групацију, доказ немоћи странке, али и страначке идеологије, поготово имица, који је годинама стваран. Догађаји после митинга подршке Караџићу само су отворили пут, а несугласице око изгласавања ССП-а, чини се, искористили су као изговор за формирање сопствене посланичке групе, а потом и странке.

ЕВРОПА, НАПРЕДЊАЦИ, ДЕМОКРАТЕ

Да се вратимо мало уназад, па да видимо ко су то били "напредњаци". Напредна странка у 19. веку је настала из прве прозападне (а која је истовремено имала и елементе конзервативности) групације у Србији који су се дефинисали као

уставобранитељи због одбране тзв. турског устава из 1838. Генеза западног курса у политици уставобранитеља, а касније напредњака, представљала је парадигму општег курса дела српског друштва и већине српске елите. Иако знамо да звучимо уџбенички, подсетићемо се на најбитније детаље те политике током друге половине 19. и почетком 20. века.

Уставобранитељски првак тада је био Илија Гарашанин, који је у Начертанију изложио српски национални програм, а који данас практично цео свет неправедно осуђује као великосрпски. Но, у Начертанију Гарашанин вешто избегавајући југословенску опцију будуће државе свог ментора Франтишека Заха тежи ограничавању (не елиминисању) до тада најдоминантнијег руског утицаја, уз економско повезивање, сарадњу и отварање према Британији и Француској, наивно сматрајући да ће оне имати интерес за стварање српске државе на Балкану, и наивно маштајући о партнерском односу са великим силама, на просторима којима доминира већински српски етнички елемент.

Полазило се од става да Русија нема снагу да то сама обезбеди, а да Аустрија има намеру да прошири свој утицај унијаћењем Срба, чиме би они, изгубивши православни идентитет, били увучени у корпус народа поданика Хабсбуршке круне. Гарашанин је мислио да ће Француска и Британија, као најразвијеније грађанске демократске државе, бити привржене демократско-националном принципу за који су се тада, поред Срба, борили готово сви европски народи (Немци и Италијани првенствено). Разочарање је стигло већ на Берлинском конгресу 1878, када је Британија, због руске опасности, подржавала Турску, а Русија покушала да створи велику Бугарску, због лакшег продора ка Цариграду и мореузима, што је краља Милана и многе већ тада европеизирани српске политичаре интелектуалце судбоносно и идеолошки везало за Аустрију.

После Берлинског конгреса већ издиференциране српске политичке елите формирају прве странке. Радикалну странку формирају, уз програмске корекције, следбеници Светозара Марковића док Либералну и Напредну образују идеолошки проевропски и проаустријски оријентисани српски политичари. Дакле, ако је Гарашанину за одређење политичког курса кључна била тадашња геополитичка реалност његовим млађим колегама, оснивачима напредне странке, Европа је постала парадигма која нема ману ни алтернативу. Услед све веће популарности радикала либерали остају без упоришта док се напредњачка странка, која је била дворска (и за коју су биле везиване многе тадашње финансијске афере), и формално гаси 1896.г. После формирања самосталних радикала насупрот Пашићевим старорадикалима ови све више изражавају своје проевропско опредељење и постају језгро будуће демократске странке која ће бити формирана у Краљевини СХС 1919. г, а којој ће се прикључити и остаци либерала и напредњака уз пречанске демократе Светозара Прибићевића, а која ће тежити већем излажењу у сусрет хрватским тежњама за регионализацијом и евентуалном

федерализацијом државе.

САВРЕМЕНИ НАПРЕДЊАЦИ

Освртање у прошлост може да помогне при објашњењу ововремених турбуленција и стремљења појединих политичких групација. Такође, чини нам се да постоје сличности у историји са данашњим идеолошким размимоилажењем Томине и Шешељеве групације у некада јединственом организму. Као што је речено, блага, али битна промена политичког курса СРС-а може се видети и пратити од самог одласка Шешеља у Хаг. Прво што је Николић уочио је штетност вербално-агресивног негирања запада у форми антиевропејства и антиамериканизма. Отуд већ 2003, формира се мекши став према западу, поготову ЕУ, што наводи политичке аналитичаре, и јавност уопште да странку дефинишу као евроскептичну, упоређујући је са странкама у Европи које имају резервисан став према европским интеграцијама. Наредних година тактика странке клизи све више ка још мекшем ставу према ЕУ што се дефинише могућношћу експлоатисања географске, геополитичке и цивилизацијске позиције Србије између истока и запада, при чему се Русија и Европа доживљавају као подједнако битни партнери. У серији избора 2008. г. (председничких и парламентарних) политика постаје проевропска, јер се радикали у том периоду залажу за улазак у ЕУ, што је детерминисано односом Европе према косовском проблему. Дакле, политика радикала у земљи је улазак у ЕУ (бранећи се од радикалских оптужби за издају, Николић тврди да је то била заједничка његова и Шешељева оријентација) под условом да иста не призна независност Косова (што је, уосталом, политика свих странака осим ЛДП-а) док њихов лидер из Хага, само годину дана пре тога, изричито карактерише све земље ЕУ као традиционалне српске непријатеље. Значи, иако је можда тактички у том тренутку донекле прихватана Томина оријентација, програмске разлике су постојале, а кулминирале су ове године што је било заташковано у циљу организовања успешне кампање и евентуалног проширивања коалиционог капацитета (првенствено је била у плану коалиција са идеолошки све блискијим ДСС-ом) те коначног преузимања власти у форми равноправног партнера, што свакако није био случај деведесетих, када су радикали били у коалицији са Милошевићем. Иступањем Николића, Вучића и њихових присталица из СРС-а, створили су се услови да се нова идеологија отворено пропагира. Компликоване идеолошке конструкције сада су добиле уобличење у јасном излагању њихови промотера. Западне српске границе, које су биле идентитетски знак радикала, постале су баласт за напредњаке, те је однос према западним српским територијама претворен у бригу за српски народ ван Србије (Вучић чак каже да није никада помињао границу Карлобаг-Огулин-Карловац-Вировитица). У садашњем напредњачком идеолошком ставу који подразумева очување Косова и стабилизовање Србије, како би као стабилна и јака помогла свом народу у околним државама, препознају се идентични ставови које је пропагирао Вук Драшковић и СПО још од 1991, односно, од почетка сукоба на просторима бивше Југославије. Тадашњи радикали, а и ови садашњи Шешељеви су такве програмске циљеве и делатност, која је била у складу

са њима, карактерисали као националну издају.

Радикалска мантра западних српских граница често се интерпретира као ратно-хушкачка, што медији пристрасно подгревају поготово у предизборним кампањама, имајући за циљ елиминисање странке и изазивање страха од њиховог евентуалног доласка на власт. Но, идеологија радикала има други смисао. Како је често истицано – циљ је константна прича о западни српским крајевима и етничком чишћењу Срба са простора РСК-е, како би у колективном памћењу остало утиснуто да су Срби ту некада живели и да су то историјске територије нашег народа да би при промени геополитичке ситуације у свету српска држава полагала по моралном и међународном праву легитимне аспирације на исте. Не желећи да апологирамо Шешељеву опцију желимо само да констатујемо да су напредњаци променом државотворне приче о западним српским крајевима прешли у област тзв. људских права (без пропагирања државотворне компоненте) и заштите права Срба на тим просторима што их је идеолошки приближило не само Драшковићу него и ДС-у и осталим странкама које чине коалицију за европску Србију, а чини се удаљило од народњачког блока.

Напредњаци су, чини се, сачували државотворни став према јужној српској покрајини, где они искључују признање губитка Косова и по цену европских интеграција што је, уосталом, и програмско опредељење и ДС. Присуство већине западних амбасадора, (при чему је Руски послао само једног свог представника) готово неограничено и без мало униsono фаворизовање Николићеве опције на готово свим, до јуче ненаклоњеним медијима, изненађујућа Томина смелост да оснује сопствену странку, благонаклоно немешање власти по питању посланичких мандата уз позамашна финансијска средства (највероватније тајкунског порекло), те последње најаве о могућим коалицијама на локалном нивоу са ДС-ом, додатно подгревају недоумицу о могућем политичком ангажману странке у будућности, али и о самом циљу њеног формирања. Услед почетног напумпавања рејтинга странке у већини медија и не(реалног) страха од Шешељеве тврде опције, за сада, већина радикалских гласача преферира Николића. Но, развој ситуације (првенствено односа са ДС-ом) може донети нове моменте и прекомпоновање снага на политичком спектру.

СВИ ГЛАСОВИ ИДУ У ДС

После расцепа у радикалима, ионако бледа опозициона сцена је сигурно много изгубила. Озбиљнија сарадња странака опозиције, у прво време, није могућа услед конфликта поводом посланичких мандата, чији повраћај траже шешељевци, али још више услед

"Неверно реални Тома"

Пише: Милован Балабан
среда, 19 новембар 2008 20:29

одређења превратничке Николићеве групације као "издајничке". Коштуничин резервисан став према напредњацима додатно компликује ситуацију што све више разједињује ионако нехетерогену опозициону сцену. Природно је да у таквим условима власт може бити поприлично спокојна, услед недостатка било какве опозиционе синхронизоване акције.

Став напредњака (којима је један од најбитнијих циљева био да прошире коалициони капацитет, што су за сада успели практично само у односу на ДС) који покреће могућност формирања коалиције са ДС-ом на локалу, чини се да представља један од пробних балона за евентуално коалиционо учешће у државној власти са истим партнером. Можемо констатовати да је опрезност народњака разумљива због недавног претрчавања социјалиста, који су, освајањем "патриотских" и националних гласова, обезбедили већину и формирање владе проевропској опцији. Једно је сигурно: опозиција је из ових турбулентних догађаја ослабљена и подељена, без икаквог плана и идеје за деловање, док власт чврсто држи контролу на "шаховској табли" српске политичке сцене са могућношћу повлачења више различитих и резервних потеза који јој обезбеђују, у готово сваком тренутку, формирање стабилне власти, док јој додатну сигурност даје могућност алибија за евентуалне економске невоље, услед надолazeће светске финансијске кризе.

"НЕВЕРНИ ТОМА"

Тешко се отети утиску да новоформирана Томина странка никако не може да "атерира", односно да се дефинише и позиционира на политичком спектру. Она као да аморфно лебди у безваздушном простору. Сваки покушај опозиционог деловања "напредњака" завршава се агресивним прозивањем за издају од стране радикала и тактичним ћутањем народњака, нарочито Коштунице, што све више напредњаке, хтели не хтели, ставља у позицију да им једини коалициони избор у будућности, бар како сада ствари стоје, могу бити проевропске странке на челу са ДС-ом. Нема ништа од великог коалиционог капацитета који је Николић најављивао. Да ли ће некада доћи до коалиције Тадић – Николић зависи од многих фактора и развоја како домаће тако и глобалне ситуације.

Такође, може се констатовати да персонални сукоби у радикалима нису били узрок, него само повод за цепање два идеолошки супротна крила. Николић је неколико година клизио ка мекшој опцији, у односу на ЕУ, што је извесно време толерисано од стране Шешеља, који је у хашком казамату свој анимозитет према западу постепено доводио и до апсурда. Флексибилност Томе и његове групе, када је у питању однос према

"Неверно реални Тома"

Пише: Милован Балабан

среда, 19 новембар 2008 20:29

државној идеји и ЕУ (правдано као реал-политика), у последњим данима довео је до идеолошког разлаза који се појавио у напредњачком одступању од изворног радикалног програма и формирању нове странке. Перспектива напредњака на српском политичком небу је прилично неизвесна, али услед што агресивног, а што тихог бојкота од стране опозиције те утилитарних мотива који уз значајно "програмско приближавања" ДС-у, али и, чини нам се, психолошког профила Николића, који тешко може да избегне позицију другог човека у некој озбиљној опцији, свакако стварају климу и могућност да у ближој перспективи дође до зближавања ове две опције. Ако би Тома лако и брзо ушао у коалицију са ДС-ом који је правдио жестоку антирадикалску кампању, чак је предводио и сатанизацију СРС-а, онда би његов радикални и опозициони капацитет почео брзо да се топи. Но, ако би балансирао између опозиције и кокетирања са влашћу, као што је и Шешељ током деведесетих био "омиљени опозиционар режима", онда би, на дужи рок, могао да очекује да се стабилизује на релативно високом проценту подршке јавности. Но, изгледа да пут којим ће кренути "неверни Тома", најмање зависи од њега, а много више од неких других политичких и финансијских центара моћи, те од околности које ће да задесе Србију у наредној години. Како сви озбиљнији аналитичари предвиђају тешку и преломну годину у економској сфери, онда је тешко са сигурношћу предвидети шта ће Николић-Вучић урадити, иако показују да су жељни да буду "динкићи уместо Динкића" и "дачићи уместо Дачића" у српској влади.